

2.12.2014

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Viite: VNS 6/2014 vp *Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014*

Asia: Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014

Ihmisoikeusliitto kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ihmisoikeusselonteosta 2014. Olemme esittäneet näkemyksemme selonteosta myös suurelle valio-kunnalle ja lakivaliokunnalle.

Ihmisoikeusselonteko on huolella valmisteltu kokonaisuus. Suomen ensimmäisen kansallisen toimintaohjelman valmistaminen ja toimeenpano heijastuvat positiivisesti myös hallituksen ihmisoikeusselontekoon. Onkin tärkeää, että seuraava hallitus selonteon mukaisesti valmistelee toisen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman ja varmistaa sen toteuttamiseen riittävät resurssit.

Ihmisoikeusliitto katsoo, että seuraavan toimintaohjelman valmistelussa on tärkeää ottaa huomioon ensimmäisen toimintaohjelman evaluaatiossa esiin nostetut huomiot, jotta seuraavasta ohjelmasta tulee ensimmäistä vahvempi ja tavoitteellisempi. Erityisesti Ihmisoikeusliitto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että ihmisoikeuksien edistäminen vaatii pitkäjänteistä työtä. Ensimmäinen toimintaohjelma rakentui hankkeiden ympärille, jotka valikoituivat ministeriöissä jo käynnissä olleiden toimintojen joukosta ja hankkeiden valinnan suorittivat ministeriöiden virkamiehet. Koska hallitusohjelman ihmisoikeuslinjaukset eivät olleet selkeitä, hankkeiden kokonaisuus muodostaa kirjavan ja moninaisen joukon eri aiheita. Lisäksi moni ihmisoikeuksien edistäminen näkökulmasta merkittävä asia jäi pois toimintaohjelmasta. Esimerkiksi ihmisoikeuskasvatuksen osalta ohjelma oli todella heikko, vaikka ihmisoikeuskasvatuksen tarve tunnustetaan laajasti.

Ihmisoikeusselonteossa nostetaan esille keskeisiä ihmisoikeushaasteita. Kysymysten käsittelyn syvyyteen ja konkreettisuuteen näyttäisi vaikuttavan käsittelevän ministeriön historia ihmisoikeuksien käsittelyssä. Joidenkin keskeisten ihmisoikeuskysymysten kuten TSS-oikeuksien ja työelämän oikeuksien käsittely jää melko pinnalliselle tasolle. On myös teemoja, kuten turvapaikanhakijoiden, pakolaisten ja siirtolaisten oikeudet, jotka puuttuvat selonteosta. Sama koskee metsämarjanpoimijoiden asemaa. Suomen hallituksesta ei ole kuluvalle kaudella löytynyt tarpeeksi poliittista tahtoa metsämarjanpoimijoiden työsuhteistamiseksi. Toisaalta selonteko on vahva ja yksityiskohtainen esimerkiksi naisten oikeuksien kansainvälisen edistämisen osalta, joissa institutionaalista kokemusta on runsaasti.

Ministeriöiden perus- ja ihmisoikeusverkoston perustaminen ja aiempaa parempi koordinaatio ministeriöiden kesken ovat vahvistaneet Suomen ihmisoikeuspolitiikkaa ja -rakenteita. Näiden rakenteiden lisäksi olisi vahvistettava kuntien roolia perus- ja ihmisoikeuksien turvaajina. Kaikkien viranomaisten, niin valtakunnallisella, alue- ja kuntatasolla, on ymmärrettävä ihmisoikeuksien velvoittavuus. Ihmisoikeustietoisuuden lisääminen ihmisoikeuskoulutuksella parantaisi viranomaisten tietämystä ja siten mahdollisuuksia toimia velvollisuuksiensa mukaisesti ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Erityisen tärkeää on lisätä niiden viranomaisten ihmisoikeustietoisuutta, jotka voivat virkansa puolesta rajoittaa perusoikeuksia. Esimerkiksi poliisin perusoikeusymmärryksen ja -tietämyksen lisäämiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Aktiivinen ihmisoikeuksien edistäminen kotimaassa tuo uskottavuutta myös kansainväliseen ihmisoikeustyöhön. Kansainvälisten ja kansallisten ihmisoikeuspainopisteiden tulisi olla symmetrisiä suhteessa toisiinsa. Suomi on kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa määritellyt esimerkiksi vammais-

ten henkilöiden ja alkuperäiskansojen oikeudet painopisteiksi, jolloin tämän tulisi heijastua myös kotimaiseen ihmisoikeuspolitiikkaan. Kuitenkin sekä vammaisten henkilöiden oikeuksien koskevan yleissopimuksen ja ILO 169 -sopimuksen ratifiointit ovat kestäneet Suomessa todella kauan. Vammaissopimuksen osalta Suomi on viimeisiä maita Euroopassa, joka ei vielä ole ratifioinut sopimusta.

Lisäksi Ihmisoikeusliitto haluaa kiinnittää valiokunnan huomion seuraaviin ihmisoikeuksien kannalta ajankohtaisiin lakiprosesseihin ja siihen, miten ihmisoikeudet on huomioitu näissä prosesseissa.

Uudistetun yhdenvertaisuuslain on tarjottava kaikille yhtäläinen syrjintäsuoja

Ihmisoikeusliitto on osallistunut useisiin työryhmiin, joiden tehtävänä on ollut uudistaa yhdenvertaisuuslaki jo edellisen hallituskauden aikana. Ihmisoikeusliitto pitää välttämättömänä, että uudistus saadaan aikaan tällä hallituskaudella. Hallituksen esitys on annettu eduskunnalle 3.4.2014 ja esitys on edelleen valiokuntakäsittelyssä työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa.

Monelta osin ehdotetut muutokset ovat oikean suuntaisia, sillä ne laajentaisivat yhdenvertaisuuslain soveltamisalaa ja saattaisivat eri syrjintäperusteet yhdenvertaisempaan asemaan. Uudistuksen tavoitteena on kuitenkin ollut uudistaa yhdenvertaisuuslainsäädäntöä tavalla, joka täyttäisi nykyistä paremmin perustuslain 6 §:n sisältämän yhdenmukaisen ja laaja-alaisen syrjintäkiellon asettamat vaatimukset. Uudistuksen tavoite ei toteudu.

Erityisen huolissaan Ihmisoikeusliitto on ollut syrjinnän määritelmästä ja siihen liittyvistä oikeuttamisperusteista. Ihmisoikeusliitto pitää hallituksen esitykseen kirjattua syrjinnän kieltoa siihen liittyvine oikeuttamisperusteineen liian vaikeaselkoisena. Esitetyt oikeuttamisperusteet ja syrjintäperusteiden sijoittelu eri kategorioihin (heikomman ja vahvemman syrjintäsuojan piiriin) asettavat eri syrjintäperusteet erilaiseen asemaan. Tämä on ristiriidassa lakiuudistuksen tavoitteiden kanssa. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt omassa lausunnossaan huomiota oikeuttamisperusteisiin ja syrjinnän määritelmään liittyviin epäkohtiin ja vaatinut muutoksia, jotta laki voidaan säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Ihmisoikeusliitto toivoo, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta huomioi perustuslakivaliokunnan muutkin huomiot. Erityisesti Ihmisoikeusliitto haluaa nostaa esiin työelämän syrjinnän valvonnan. Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetun tulisi valvoa yhdenvertaisuuslakia sen kaikilla soveltamisaloilla. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on oltava mahdollisuus käsitellä myös yksittäisiä tapauksia työelämässä.

Translaki on uudistettava tällä hallituskaudella

Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (nk. translaki) epäkohdat ovat olleet tiedossa jo pitkään. Sekä kotimaiset että kansainväliset ihmisoikeustoimijat ovat toistuvasti nostaneet esiin lain uudistamisen tarpeen. On tärkeää, että hallitus vie esityksen uudeksi translaiksi viipymättä eduskuntaan.

Luonnos hallituksen esitykseksi jäi tosin ihmisoikeuksien näkökulmasta puutteelliseksi. Vaikka luonnoksessa on tuotu laajasti esille erilaisia ihmisoikeusasiakirjoja, esityksestä puuttuu varsinainen analyysi Suomea oikeudellisesti velvoittavien sitoumusten kautta. Puutteisiin kuuluu mm. se, ettei esityksessä eroteta lääketieteellistä ja juridista sukupuolen korjausta.

Ihmisoikeusliiton mielestä on valitettavaa, ettei translain uudistusta toteutettu kokonaisvaltaisesti ihmisoikeusnäkökulmasta. Tästä huolimatta Ihmisoikeusliitto pitää ehdotettuja muutoksia tärkeinä, ja ne on toteutettava kiireesti. Tämän jälkeen translain uudistamista perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta on jatkettava viipymättä.

Ihmiskaupan uhrien asemaa on vahvistettava

Ihmiskauppa ja sen tunnistaminen on lisääntynyt myös Suomessa. Ihmiskaupan uhrien aseman parantaminen on tärkeää ja kiireellistä. Uhrien tunnistamisessa on edelleen suuria puutteita. Esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneet ihmiskaupan uhrin eivät juuri ohjautu auttamisjärjestelmään verrattuna työperäisen ihmiskaupan uhreihin. Vaikuttaa siltä, että auttamisjärjestelmään ei nykyisellään ohjautu erityisen haavoittavassa asemassa olevia uhreja. Tällaisia ovat esimerkiksi alaikäiset ja paperittomat ihmiskaupan uhrin.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 4:ssä luvussa ehdotetaan säädettäväksi auttamisjärjestelmästä ja mm. siihen liittyvästä toipumisajasta. Ihmisoikeusliitto on erityisesti huolissaan ehdotetusta ilmoitusvelvollisuudesta, joka liittyisi toipumisajan päättymiseen. Hallituksen esityksessä uhrien auttaminen ja rikosprosessi sidotaan yhteen mm. 36 §:ssä, jossa säädetään vastaanottokeskuksen johtajan velvollisuudesta ilmoittaa toipumisajan päätyttyä poliisille auttamisjärjestelmässä olevasta uhrista.

Ehdotettu ilmoitusvelvollisuus tarkoittaisi käytännössä, että henkilö ei voi mennä mukaan auttamisjärjestelmään niin, että hänestä ei tehtäisi ilmoitusta esitutkintaviranomaiselle. Uhrien täytyy voida luottaa viranomaisiin ja siihen, että he saavat apua riippumatta siitä, ovat he maassa laillisesti vai ei. Jos näin ei ole, jotkut uhrin eivät uskalla hakea apua, ja tämä johtaa myös rikollisen toiminnan jatkumiseen.

Ehdotettua ilmoitusvelvollisuutta tulisi esityksessä punnita siltä kannalta, miten se edistää lain tarkoituksena olevaa ihmiskaupan uhrin auttamista. Nyt tällaista punnintaa ei esityksessä ole tehty uhrin näkökulmasta muutoin kuin toteamalla rikosprosessin olevan keskeinen uhrin oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Lähtökohtana tässä punninnassa on oltava uhrin oikeudet. Auttamisjärjestelmän sitomista rikosprosessiin ilmoitusvelvollisuuden kautta ei voida pitää uhrin oikeuksien toteutumisen kannalta perusteltuna.

Helsingissä joulukuun 2. päivänä 2014
Ihmisoikeusliitto ry

päsihteeri
paivi.mattila@ihmisoikeusliitto.fi
(p. 050-5368195)